

Ks. Wojciech G ó r a l s k i: *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej w świetle pierwszych synodów kard. Karola Boromeusza*, Lublin: RW KUL, 1988 ss. 443.

Sobór Trydencki dokonał swymi uchwałami przełomowej zmiany w dziejach Kościoła. Po zakończeniu jego obrad nastąpił okres wdrażania postanowień trydenckich w praktykę. Praca nad tym dziełem przebiegała w rozmaity sposób, uzależniony od sytuacji politycznej, wyznaniowej i od stopnia zaangażowania wyższego duchowieństwa w realizację programu reform trydenckich. Postanowienia zatem Soboru Trydenckiego oraz proces wdrażania ich w życie stanowią dla historyków prawa interesujący przedmiot badań. Na temat realizacji uchwał Soboru Trydenckiego w Polsce powstały prace: ks. W. Góralskiego¹, ks. A. Rojewskiego² i wielu innych. W 1988 r. Redakcja Wydawnictw KUL opublikowała drugą książkę ks. W. Góralskiego poświęconą tej kwestii – *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej w świetle pierwszych synodów kard. Karola Boromeusza*. Karol Boromeusz był wybitnym reformatorem życia religijnego w swej diecezji i prowincji kościelnej w okresie potrydenckim. Jego metody wprowadzania reform miały także zwolenników w Polsce. Stąd praca ks. Góralskiego może być pomocna w odnajdywaniu wspólnych cech wdrażania reformy trydenckiej w diecezji i prowincji mediolańskiej oraz na terenach diecezji polskich.

Rozprawa składa się z dwóch części. W części pierwszej Autor omówił zagadnienie reformy trydenckiej w diecezji mediolańskiej. W rozdziale pierwszym przedstawił strukturę organizacyjną i stan religijno-moralny diecezji, w rozdziale zaś drugim zilustrował przygotowanie i przebieg obrad synodu diecezjalnego z r. 1564, na którym zostały odczytane ważniejsze uchwały postanowień Soboru Trydenckiego.

Drugą część pracy Autor poświęcił zobrazowaniu reform prowincji mediolańskiej, a właściwie omówieniu synodu prowincjonalnego z r. 1565. I ta część składa się z dwóch rozdziałów.

¹ *Reformistyczne synody płockie na przełomie XVI i XVII wieku*, Płock 1983.

² *Recepcja reformy liturgicznej Soboru Trydenckiego w archidiakonacie dobrzyńskim diecezji płockiej w świetle akt wizytacyjnych z lat 1597-1609. Studium historyczno-liturgiczne*, Lublin 1972 (mps – BKUL).

W pierwszym z nich Autor zilustrował organizację metropolii, zamieszczając także jej krótki rys historyczny, a następnie przedstawił obsadę stolic biskupich w okresie trwania tego synodu. Drugi rozdział w całości jest poświęcony synodowi prowincjonalnemu z r. 1565. Autor najpierw omawia przygotowanie i zwołanie synodu, a następnie przebieg obrad, koncentrujących się na tzw. kongresach synodalnych i sesjach. W dalszym paragrafie tegoż rozdziału Autor dokonuje analizy źródeł uchwał synodalnych, wśród których najliczniej czerpane są materiały z uchwał Soboru Trydenckiego, następnie z konstytucji papieskich, Pisma św. oraz z innych o mniejszym znaczeniu. Sprawą publikacji statutów synodalnych Autor zajmuje się w czwartym paragrafie tegoż rozdziału, w którym zilustrował starania arcybiskupa o uzyskanie aprobaty papieskiej, fakt jej udzielenia oraz druk statutów synodalnych. Tematyka statutów synodalnych została ukazana w paragrafie piątym. Obejmuje on 13 punktów, dotyczących: obrony wiary katolickiej, obowiązków beneficjantów, biskupów, kapituł, dziekanów, karność duchowieństwa, zakonów, życia chrześcijańskiego, nauczania, sakramentów św., kultu Bożego, administracji miejsc pobożnych oraz spraw sądowych i kar. Ostatni paragraf, szósty, zawiera ocenę krytyczną synodu.

Recenzowana rozprawa została napisana na podstawie materiału rękopiśmiennego, znajdującego się w Archiwum Diecezjalnym w Mediolanie i w Bibliotece Ambrożyjskiej w Mediolanie, zawierającego informacje dotyczące synodu diecezjalnego z r. 1564 i prowincjonalnego z r. 1565. Bogate są również źródła opublikowane w języku włoskim i łacińskim. Autor zapoznał się także z wieloma obcojęzycznymi opracowaniami dotyczącymi tegoż zagadnienia i również wykorzystał je w swej rozprawie.

Prezentowana tu praca, oparta na bogatym materiale źródłowym, zawiera wiele interesujących informacji o charakterze historyczno-prawnym. Zagadnienie dotyczące przygotowania pierwszych synodów i ich odprawiania przez kard. K. Boromeusza zostało przedstawione przez Autora w sposób wyczerpujący. Czytając rozprawę, odnosi się wrażenie, iż Autor nie pominął żadnego szczegółu z historii wzmiankowanych synodów, stąd spotyka się w niej także informacje mało przydatne dla studium historyczno-prawnego, np. opis ceremonii kościelnych, czynności lub strojów liturgicznych (s. 90, 94, 97-99). Przy omawianiu zaś prowincji mediolańskiej wymienia imiona i nazwiska jej biskupów (s. 62) i po raz drugi odnotowuje je na s. 80 (przy wyliczaniu uczestników synodu prowincjonalnego). Można je było umieścić w przypisie.

Ta szczegółowość opracowania pod względem historycznym przyćmiła w pewnym stopniu zasadniczy cel recenzowanej rozprawy, tj. ukazanie reformy trydenckiej w diecezji i prowincji mediolańskiej. Wprawdzie Autor odnotował na s. 144-157 przypadki, w których synod powołuje się na uchwały trydenckie, także w pewnym stopniu tematyka statutów synodalnych świadczy o kierunku wprowadzanych reform, to jednak tytuł rozprawy wymaga głębszej analizy postanowień synodalnych. Autor winien był ukazać czytelnikowi, w jakim zakresie postanowienia Soboru zostały przyjęte przez synod w całości, które zaś zostały zmodyfikowane i skonkretyzowane, i wskazać na uchwały synodu będące jego tworem; co było w uchwałach synodu powtórzeniem z lat dawnych, a które uchwały wprowadzały nowe normy prawne. Wydaje się przeto, że tytuł rozprawy w odniesieniu do jej treści jest zbyt szeroko ujęty i winien informować tylko o wdrażaniu reform trydenckich w diecezji i prowincji mediolańskiej.

Konstrukcja rozprawy jest jasna i przejrzysta, lecz jej podział na dwie części nie wydaje się w pełni uzasadniony. Reformy bowiem w diecezji mediolańskiej nie zakończyły się na odprawieniu synodu diecezjalnego w r. 1564, lecz trwały nadal i w dużym stopniu były powiązane z synodem prowincjonalnym z r. 1565. Omówienie zatem synodu diecezjalnego nie kwalifikuje się do wydzielenia w odrębną część, lecz winno być umieszczone w początkowych rozdziałach.

Treść rozprawy zapoznaje nas również ze sposobem prowadzenia obrad synodalnych, który nie był stosowany w Polsce. Obrady bowiem synodu prowincjonalnego w Mediolanie toczyły się na tzw. kongregacjach prywatnych i publicznych oraz na sesjach. Choć ich przebieg został

przedstawiony przez Autora w sposób szczegółowy, to jednak nie ma żadnej wzmianki o tym, jakie były różnice między wzmiankowanymi kongregacjami i sesjami.

Ksiądz Góralski dołączył do swej rozprawy indeks rzeczowy (s. 419-431). Mimo że w jego opracowanie włożył dużo uwagi i staranności, to jednak indeks nie jest zupełny, zostały bowiem pominięte hasła, o których znajduje się sporo informacji w rozprawie, np. szafarz chrztu (s. 324), dysmembracja parafii (s. 146, 322), zakaz udzielania komunii św. osobom niegodnym (s. 327), opłaty za posługi religijne (s. 321), oleje św. (s. 325), wiatyk (s. 328), natomiast hasło dotyczące zachowania celibatu zostało zamieszczone raz na s. 420 i drugi raz na s. 422.

Powyzsze uchybienia są małej wagi i zostały tutaj odnotowane jedynie z obowiązku recenzenta. Nie pomniejszają one wartości pracy, tak bardzo bogatej w treść, która w pewnym stopniu odzwierciedla życie Kościoła na terenie ówczesnej prowincji mediolańskiej. Treść zaś dotycząca tematyki obrad synodów zawiera konkretne dyrektywy wdrażania reform trydenckich. Recenzowane zatem dzieło jest poważnym wkładem do studium historyczno-prawnego z zakresu wdrażania reform trydenckich na ziemi włoskiej.

Ks. Henryk Karbownik